

СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ КОМУНІКАТИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

УДК 81'243:371

Оксана Гутиряк, кандидат філологічних наук,

доцент кафедри мовної та міжкультурної комунікації
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ КОМУНІКАТИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті розглядається проблема застосування комунікативної технології у процесі вивчення іноземних мов. Виділено та проаналізовано умови, сприятливі для активної й вільної участі кожної особистості у навчальному процесі.

Ключові слова: комунікативний підхід, іноземні мови, учень, студент, педагог, умови, навчання, діяльність, самостійність.

Лит. 10.

Актуальність дослідження. Об'єднання країн у єдиний Європейський Союз, створення спільного ринку, інтернаціоналізація промислових підприємств зумовили різке підвищення зацікавленості до вивчення іноземних мов як засобу комунікації. Навчання іноземної мови повинно заклати основи комунікативної компетенції майбутнього фахівця, будівника незалежної держави, що дозволить здійснювати спілкування іноземною мовою у професійній діяльності. Враховуючи всезростаючий рівень міжнародної діяльності держави стає доцільно застосування комунікативний підхід до навчання іноземної мови, оскільки саме він здатен найповніше забезпечити рівень оволодіння нею як засобом міжкультурного спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі комунікативного підходу в навчанні присвячено ряд психолого-педагогічних праць, у яких висвітлено питання забезпечення сприятливих умов формування людини як унікальної особистості (Б.Г. Ананьєв, Г.О. Балл, І.Д. Бех, О.В. Киричук, О.Л. Кононко, М.В. Левківський, В.О. Сухомлинський та ін.); визначення психолого-педагогічних вимог до реалізації комунікативного підходу в навчанні (В.В. Давидов, О.М. Пехота, Л.М. Проколієнко, І.С. Якиманська та ін.); розробка форм комунікативного підходу до навчання (В.І. Андреев, О.В. Барабанщиков, Л.М. Деркач, І.О. Зимня, О.Я. Савченко, М.Ф. Феденко та ін.). Проте проблема організації успішного іншомовного середовища залишається недостатньо вивченою та дослідженою.

Метою статті є проаналізувати умови, сприятливі для вивчення іноземної мови у комунікативному руслі.

Виклад основного матеріалу. В основі навчання іноземним мовам сьогодні лежить комунікативний підхід, що передбачає формування

уміння використовувати мову в реальній ситуації спілкування для досягнення взаєморозуміння між людьми. А відтак, сутність такої організації навчального процесу – це відтворення соціально зумовленого мовленнєвого досвіду в системі “рідна-нерідна мова” через діяльність викладання й учіння.

Д.Х. Хаймс стверджує, що компетентність залежить від знання мови і від вміння використовувати її залежно від ситуації. Є декілька секторів комунікативної компетенції: компетенція як граматичність; компетенція як відповідність контекстів; компетенція як прийнятне використання; компетенція як виконання [9, 14]. Також існує два комунікативних підходи до вивчення іноземної мови: досконала організація навчальної програми та методологія. Перший підхід визначає, що саме вивчати за комунікативним принципом, а другий підхід показує, як і за допомогою яких методів зробити навчання мови більш доступним [10, 20].

Ми розділяємо позицію вчених Г. Балла, В. Киричука [1; 3], які визначають, що основним завданням сучасного педагога в контексті гуманізації освіти є стимулювання осмисленого навчання. Така освіта носить характер не передачі інформації, а активізації думки учня/студента. Важливою при застосуванні комунікативного підходу є характеристика вчителя. К. Роджерс описує такого педагога у своїх працях. Це відвертість у нього власних думок, відчуттів, переживань; заохочення, довіра як вираження внутрішньої особистісної впевненості вчителя в можливостях і здібностях учнів; емпатійне розуміння поведінки людини, її реакцій, дій і навичок [5].

Комунікативна спрямованість уроку іноземної мови має забезпечуватися такими психолого-дидактичними характеристиками: формування та стимулювання суб'єктної позиції учнів/студентів;

СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ КОМУНІКАТИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

створення умов для прояву та розвитку індивідуальності, самобутності та унікальності учнів/студентів; орієнтація на формування навчальної діяльності (ане на передачу інформації); знання та врахування психо-фізіологічних особливостей учнів/студентів; орієнтація на розвиток внутрішніх мотивів учіння, стимулювання та становлення власного (особистісного) смислу учіння; організація розвиваючого простору, орієнтація на розвиток пізнавальних здібностей; формування емоційно-ціннісного ставлення до світу, пізнання, оточуючих, себе; організація рівноправного партнерського спілкування в ході навчальної взаємодії; створення атмосфери взаємної зацікавленості в роботі один одного; забезпечення зворотного зв'язку в педагогічному процесі; особистісно орієнтована позиція педагога.

Використання мови у реальній комунікативній ситуації породило в рамках комунікативного підходу деякі тенденції, які необхідно дотримуватись при викладанні іноземної мови: зацікавлення учнів/студентів процесом навчання відповідно до їх інтересів, здібностей та потреб; головним у процесі навчання є не викладач, а учень/студент; комунікативна спрямованість усіх видів навчання; навчально-методичні матеріали подаються за ситуативно-тематичним чи функціональним принципом; основними видами роботи студентів є: парна робота (діалог); групова робота (полілог); комунікативний підхід до вивчення мови породив нетрадиційне відношення до помилок.

При комунікативному підході учень/студент не лише відтворює інформацію, а й висловлює своє ставлення до почутого, вносить певні корективи, навчання відбувається у комунікативному руслі. Вчитель повинен спонукати учнів до вивчення мови призначаючи комунікативні завдання, які повинні відповідати обраній лексичній темі та рівню засвоєння учнями матеріалу. Під час навчання необхідно створити умови для активної й вільної участі кожної особистості у спільній діяльності. Такими умовами повинні бути:

- забезпечення учням/студентам, які навчаються спілкуватися англійською мовою, можливості вільного висловлювання своїх думок і вираження почуттів у процесі взаємодії з іншими;

- створення обставин, за яких кожен учасник групового спілкування залишається у фокусі уваги інших;

- включення у ситуації, коли самовираження особистості стає важливішим, ніж демонстрація мовних знань;

- коли заохочуються навіть суперечливі, парадоксальні, сумнівні твердження, якщо вони

свідчать про самостійність тих, хто навчається, їхню активну позицію;

- обставини, за яких учасники спілкування почувають себе у безпеці від критики, переслідування за помилки і покарання;

- використання мовного матеріалу підпорядковане завданню індивідуального мовленнєвого задуму;

- мовний матеріал відповідає мовленнєво-мисленнєвим можливостям того, хто говорить;

- відносини будуються на паритетних засадах, толерантності, співпереживанні, емпатії, розумінні іншого; спілкування здійснюється без зайвої конкуренції і критиканства.

Водночас, коли учень/студент припускається мовленнєвих помилок, доцільно вважати це явище не лише можливим, а й досить нормальним [6]. Оволодіння англійською розмовною мовою допускає деякі відхилення від писемної мови. Вищезгадані умови, на наш погляд, є неодмінними в ході вивчення іноземної мови і можуть відіграти суттєву роль у формуванні активності учнів/студентів під час комунікативного процесу.

Організація комунікативного освітнього середовища, за І. Якиманською [8, 22 – 23], містить у собі: створення атмосфери доброзичливості; орієнтацію на більш підготовлених суб'єктів навчання; надання можливості учням чи студентам працювати з матеріалом різного рівня складності; використання індивідуальних особливостей, досвіду кожного; заохочування самостійності, ініціативи, творчості суб'єктів навчальної діяльності; визнання за кожним права на помилку, але з обов'язковим визначенням шляхів її виправлення; опору на усталені предметні й проблемні орієнтації кожного. О. Пехота та А. Старєва [4, 56], розглядають особистісно орієнтоване освітнє середовище як складне системне утворення, що ґрунтується на суб'єкт-суб'єктних відносинах демократичного характеру й виражається в орієнтації навчально-виховного процесу на розвиток кожної особистості як учасника цього процесу. Крім цього, створення особистісно орієнтованого освітнього середовища означає орієнтацію мети, змісту, форм, методів, засобів, характеру взаємодії учасників навчально-виховного процесу на особистість школяра чи студента, що сприяє розвитку його інтелектуального, творчого, ціннісного потенціалу, емоційно-вольових якостей, критичного мислення, загальної культури, формуванню здатності до самостійної активної діяльності.

Визначальною умовою комунікативного підходу до навчання іноземної мови є оформлення класу у стилі країни, мова якої вивчається, використання автентичних матеріалів (малюнків, текстів, звукозаписів і т. ін.).

СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ КОМУНІКАТИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Оволодіти комунікативною компетенцією іноземної мови, знаходячись за межами країни, мова якої вивчається, нелегко. Тому важливим завданням учителя є створення реальних та уявних ситуацій спілкування на уроці іноземної мови з використанням різних методів та прийомів роботи (рольові ігри, дискусії, творчі проекти та ін.).

Головна мета навчання полягає в тому, щоб навчити учнів спілкуватися іноземною мовою в типових ситуаціях повсякденного життя. Комунікативний підхід здійснюється через мовленнєву діяльність, розглянемо умови, необхідні для сприятливого засвоєння іноземної комунікації:

- Діяльнісна сутність комунікативно-орієнтованого навчання іноземних мов здійснюється через “діяльні завдання”. Вони реалізуються за допомогою методичних прийомів, на основі ігрового, імітаційного та вільного спілкування.

- Комунікативні завдання нерідко виконуються в умовах підвищеної мовної та фізичної активності, пожвавлення учнів, вільного їх пересування по класі і мимовільного засвоєння ними навчального матеріалу.

- Діяльнісна сутність комунікативно-орієнтованого навчання іноземних мов реалізується в умовах гуманістичного підходу до навчання. Створюються позитивні умови для активного і вільного розвитку особистості в діяльності [2].

Типовою помилкою у розумінні суті комунікативно-орієнтованого навчання є думка окремих вчителів про те, що “важливо тримати учня в центрі уваги вчителя”. Учень/студент стає центром пізнавальної активності, якщо виконує на уроці самостійні завдання індивідуально, в парах або малих групах.

Можливі такі види розміщення учнів/студентів у класі для виконання завдань мовного взаємодії: по рядах, підковою, парами і малими групами. Зауважимо, якщо учні/студенти розташовуються в класі підковою, це створює найбільш сприятливі умови як для групового спілкування, так і для контакту з учителем.

Важливими вважаємо ще такі умови комунікативної організації:

- Спрямованість навчання студента не на здобуття мовних знань, а на вироблення навичок (граматичних, лексичних, фонетичних, мовленнєвих умінь), що забезпечують можливість здійснення іноземномовної мовленнєвої діяльності під час спілкування, реалізацію мови в актах комунікації [7, 52].

- Комунікативний характер вправ, що використовуються в навчальному процесі для вироблення навичок і мовленнєвих умінь [7, 53].

- Формування в учнів/студентів спонукально-мотиваційної фази діяльності – створення потреби в іноземномовному мовленнєвому спілкуванні. Для цього потрібна висока позитивна мотивація: а) без мотивації мовленнєва діяльність взагалі не може розпочатись; б) сама ефективність мовленнєвої діяльності зростає, коли є високою позитивна мотивація.

Висновок. Підсумовуючи вищесказане, можна дійти висновку, що лише врахування всього комплексу вищезазначених педагогічних умов позитивно впливає на процес застосування комунікативних технологій навчання у вивченні іноземної мови. Щоб забезпечити комунікативний характер навчальної дисципліни, необхідно організувати її з урахуванням особистостей тих, хто навчається та зробити їх особисто-значущими.

1. Бех І.Д. *Особистісно зорієнтоване виховання* / І.Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.

2. Дронов В.В. *Психологические и методические основы обучения иностранным языкам детей младшего возраста* / В.В. Дронов // *Иностранный язык в школе*. – М., 1985. – № 4. – С. 93 – 95.

3. Киричук О. *Принципи розбудови інноваційної педагогічної системи освітнього закладу* / О. Киричук // *Рідна школа*. – 2000. – № 10. – С. 21 – 28.

4. Пехота О.М. *Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя: [монографія]* / О.М. Пехота, А.М. Старєва. – [2-е вид. доп. та перероб.]. – Миколаїв: Вид-во “Іліон”, 2007. – 272 с.

5. Роджерс К. *К науке о личности* / К. Роджерс // *История зарубежной психологии*. – М.: Просвещение, 1986. – С. 199 – 230.

6. Столяренко О. *Використання нетрадиційних методів комунікативного спілкування у навчанні англійської мови* / О. Столяренко // *Рідна школа*. – 2003. – № 9. – С. 47 – 49.

7. Тарнопольський Б. *Методика викладання англійської мови* / Тарнопольський Б. – К.: Вища шк., 1993. – 167 с.

8. Якиманская И.С. *Личностно-ориентированное обучение в современной школе* / И.С. Якиманская. – М.: Сентябрь, 1996. – 96 с.

9. Harmer J. *How to teach English* / Harmer J. – Longman Group, 1991. – 198 p.

10. Haycraft J. *On introduction to English language teaching* / Haycraft J. – Longman Group, 1998. – 140 p.

Стаття надійшла до редакції 24.05.2012